

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ш О Д У Н А В К А

№ 48.

У Суботу 27. Новембра

1843.

Д. АВРАМОВИЋУ ЖИВОПИСЦУ.

Шта њ у стану учинити њжногъ срца топлѣй
 жарь,
 Шта л' у грудма благороднымъ превыспренѣй
 неба дарь,
 Ты показа, милѣй Србе, о поносе Рода твогъ!
 Како да т' не дижемъ хвалою, слабою пѣсмонь
 срца могъ?!

Чувства су ми одвећ силна, уска за њи одвећ
 грудь,
 Кој с'друженъ съ рѣдкимъ даромъ твой узвыен
 врлѣй трудь.
 Дивна чеда ума твога, свѣтлѣй образъ вештине,
 Светѣй союзъ идеала и природне истине,

Духъ подижу тайномъ силою у надземнѣй вы-
 шѣй свѣтъ,
 Кудъ се жудно благороднѣй човечности стреми
 цвѣтъ.

Стогоди намъ сурваше се у провалу времена,
 Съ њима сваке затрше се и вештине сѣмена —
 Садъ, кадъ Србство лѣпе зоре осѣјава руйнѣй
 зракъ,
 Шумнымъ крылма с' тихо спушта у пучину гу-
 стѣй мракъ;
 Духъ кадъ стаде осѣкати у прѣима цѣну, моћь,
 Свак' и роду разнымъ силам' притицати у помоћь:

И ты с' диже поносито међ' синов'ма Рода твогъ
 Са печатомъ обчарене силе, когъ ти даде Богъ,
 Да оправдашъ тамну прошлостъ и дѣтинства зе-
 лень вѣкъ,
 Обезсмртишъ поносъ Рода и могућства занавѣкъ.

Подъ вештомъ ти с' рукомъ ствара образъ вы-
 ше лѣпоте,
 Образъ умие выпремности, а не бѣдне слѣпоте:

Зато просто куди око вештине ти дивне створи,
 Докъ са чаромъ умногъ вуче, као сила одозгорѣ.

Духъ у твоме живопису цѣломъ ясно говори,
 Части вешто саставлѣне, душе, срца извори,
 Изъ ког' се тайна црпи характера скривеногъ,
 Тайна чистогъ идеала съ част'ма дивно сливе-
 ногъ. —

О, мой милѣй, врстнѣй Србе! дуго Роду живѣо,
 И вештине по лѣствици лѣпнѣй духъ ти с' высию,
 Да високу цѣль постигне, гди безсмртѣ сазире,
 Свѣтъ и тихѣй любко вѣчностъ на вѣкове про-
 стире!

У Бѣограду.

Ђорђе Малетићъ.

ПОЛИЦИЈА У СТАРЫ СЛАВЕНА.

1. §. О грађанскомъ животу наши прао-
 таца — стары Славена — говорити врло е муч-
 но. Писмены њиновы споменика врло мало има,
 а списатели, што су о њима писали, понай-
 више су страни и пристрани были. Мало њ
 е, кои су искрено са Славенима поступали, а
 и ти су грађанска њина устроениа помѣшали
 са странѣмъ живљѣима, тако, да само дуговре-
 мено и дубоко испитиваѣ данашнѣи [научени-
 ка славенски може намъ грађанскѣй животъ
 стары Славена у правоме виду представити.
 Између најновиѣи испытателя славенскога гра-
 ѣанства, највећу похвалу заслужуе ученѣй
 Полякъ, Маѣѣиовски, кои намъ е читаву исто-
 рию славенскога права¹⁾ у четири големе свез-

1) Историја права славенскога одъ Венцеслава Александра Маѣѣиовскогъ. I, II, III, и IV свезка. У Варшави 1832.

не написао. По нѣму²⁾ и другимъ іошть списательима намѣравамъ я овде мало проговорити о полицији стары Славена, да виде Срби, есу ли, и каква су нѣнови прадѣдови — стары Славени — устроєнія тога рода имали и како су се они владали.

2. §. Да бы яснѣ понятіе о полицији стары Славена имати могли, пужно є, да си прво нѣновъ значай или ти карактеръ представимо.³⁾ Славени су были узростомъ высоки, здрави и яки. У боя лица, косе и очію были су сви готово еднаки. Бзыкъ су имали єданъ,⁴⁾ кои се по различности поднебія по нешто промѣњивао. Значая су были простогъ, отвореногъ и мекогъ. Любили су музику, и гусле су їмъ изражавале найвеће веселѣ.⁵⁾ Были су богобоязљиви, али и суєвѣрни. Прєко свега любили су слободу, и надъ собомъ господара трпѣти нису могли. Пошто су їй доцнѣ Грци натерали, да подъ єдномъ владомъ живе, то су они правителство предали єдномъ земляку своє, ерѣ су се радіє своє човѣку, неголи туђинцу покоравали. Умѣрени у єлу и пићу, презирали су излишность: трудили су се радо, сносили су гладъ и оскудицу. Водили су скотоводства, и врло приљжно землю обдѣлавали. Нѣновъ домашій животъ быо є примѣранъ. Жєна, после мужєвлѣве смрти, никако нє живити могла, и одъ жалости сама є себе скончавала. Стране су врло гостолєубиво примали, и срдѣли су се на оне, кои бы стране злоставили. Гостолєубіє до тогъ їй є степєна было довели, да су и єдногъ бога почитовали, кои є стране заштићавао (Радогостъ). Куће су своє зидали у непроходнимъ мѣстима; и будући су їй неприятели са сви страна окружавали, то су у своимъ обиталиштама градили више путова, да бы се у опасности лакше спасти могли. У борби, особито на своємъ краю, были су

непобѣдими, и найрадїє су се были у тєскоби, на такимъ мѣстима, одакле се лако нападати могло, а то не скупа у реду, него посебице. Понайвише су носили лако оружїє, а на крвногъ неприятели бацали су отроване стрѣле. У великой опасности скакали су и у воду, подъ коїомъ су дуго стояти могли, а да се неудає. Са заробљєницама врло су благо поступали, и никадѣ їй за робове недржаше, и они су се после окончанє войнє могли изкупити и кућама своима отићи; ако бы хтѣли, могли су и кодъ нѣи остати и съ нѣима у любави и прїятельству живити.

Значай славєнскога народа быо є отворєнъ, нѣговъ начинъ мышлєнїя простъ, не лукавъ, нѣгоє прави блага. Нѣгово чувство одликовало се правдомъ, поштенїемъ, добротомъ, и према истомє неприятели.⁶⁾ Господу и старѣшнине своє дубоко є почитовао; бою се Бога и нїпошто се заклетї нє дао, и кадѣ бы нужда то требала. — Братомъ су Славєни звали онога, съ кимє су говорити, и кога су разумѣти могли;⁷⁾ но ово братинство заборавили су ласно они, кои су се съ Нѣмцима граничили, кои су нѣмачки говорили и нѣмачкамъ начиномъ управляли се.⁸⁾ Одъ овы дакле и одъ Пруса, не-славєнскога племена, попримали су они многе невалєале обычає. Къ овима причислявамъ я принашанїє людїй богєвима на жертву, убїанїє новорођєне дѣце и многоженство: у Поморанскої и на Лаби свакїй є човѣкъ имао више жєна; а напротивъ кодъ други Славєна то є само кралю допуштєно было. Славєни у общте никадѣ нису дали, да їмъ се оно отме, што є нѣима прирођєно, т. є. любавъ къ слободи, кою су већма почитовали, него животъ; и бранили су є до смрти: и народъ, кои є нека славєнска племена подярмио, морао є ову любавъ къ слободи сасвимъ истребити, ила їмъ дати подпуну нѣнову слободу. Да бы дакле у свако доба были у станю бранити слободу свою, како

2) Мац. свєзка I. стр. 182.

3) Мац. I. 64.

4) Прокопїє каже, да їмъ вєззыкъ неизображенъ, рѣчно є свїанъ барбарскїй!

5) Сп. ист. бва. III. стр. 238. Хагєкъ II. стр. 340, 341. Штрїтеръ I. стр. 44.

6) Хєлмодъ каже: Pollebant multis naturalibus bonis. т. є. одликовали су се многимъ добрєтєма наравнїє или ти срца.

7) О. ист. свѣта 51. стр. 207.

8) Наруч. VI. стр. 100. О. ист. свѣта 49, стр. 360.

люди тако и жене вѣжбовале су се у оружию. И уста славенска богиня любви подь оружиемъ се сликуе.⁹⁾ —

§. 3. Видили смо изъ досада реченога, да е складность паравий и мекота значая срце Славена облагорођавала. Ова дакле добродѣтель нѣи е одь преступака усажавала. Да се на преступке пази, Славене е истомъ христїанскїй законъ и образованость други народа научила. — И изъ овогъ узрока Славени нису имали потребе, многе наредбе и устроенїя правити, безъ кои данасъ ни една држава обстати неможе. Я мыслимъ овде полицїю, кою стари Славени познавали нису; ерь у нѣи не было скитница, просїяка, крадльиваца, кое бы затворати, ранити и казнити морали. Да Славени нису имали просїяка и сиромаша¹⁰⁾, появльнїе у исторїи човѣчества редко, — то изясняваю новїи списатели на особитый наципъ,¹¹⁾ доказуюћи, да су Славени убїяли старце, дѣцу убоги родителя, богаль, кои никаквогъ иметка наслѣдили нису, а одь посла руку свои ранити се немогли; исто тако, као што су убїяли животино, коя радити ние могла, ерь трпити могли нису, да земля овакїй тереть безъ плода вуче. Но суглашуе ли се то са мекотомъ значая, са нѣжносћу славенскога срца, кою намъ наїме списатели тако мльнимъ бояма начертаваю? Ако су заїста Славени оваке погрѣшке имали, то узрокъ нѣиновъ неможе другїй быти, него онаї, о комъ самъ мало пре говорїо. У истину, изъ никаквогъ извора доказати се неможе, да су гдѣ-годъ међу Славенима наваде и обычаї владали,¹²⁾ кои бы подобни были онима, што їй у Поморанской и на Лаби находимо.

9) То доказуе Харткнохъ, стр. 135.

10) Хелмодъ, II. 12. Косм. 8. Длугошъ 121. Животъ св. Отона стр. 682.

11) М. М. Rongon Orig. p. 89. Корамзипъ, I. 63.

12) Сви списатели, кои значай и обычаї Славена описую, потврђую, да су ови ратне заробльнїке боговима на жертву приносили. У овомъ смотренїю позываю се на Хелмодда I. стр. 83, чїе мнѣнїе овде ништа недоказуе. Евверсъ стр. 275 и Райцъ стр. 10, кои казую, да е оваї ужасный обычаї у Русїи владао, позываю се на руске хро-

§. 4. Ма шта было, пошто се образованость разширила и благостанѣ умножило, али пошто е притомъ и оскудица и сиротиня народъ угнѣтавала, исторїя насъ учи, да су онда Славени налазили людма уздржанѣ живота, людма, кои се или збогъ дубоке старости или збогъ сиротинѣ нису ранити могли.¹³⁾ Већъ годїне 926 основанъ е быо у Ческой домъ сиротинскїй, у Польской, Слезкой и Русїи подизале су се болнице,¹⁴⁾ а у §. 13. закона цара Душана изрикомъ каже се, да свака црква, по завѣту основателя, убоге рани, а представници црквени, ако убоге ранили небы, да се свргну съ части.¹⁵⁾ Уобште примѣтити се мора, да, међу свима правама славенскима првогъ исторїйскогъ доба, србска права даю найсавршенїя и найболя полицейна устроенїя, у смотренїю явне сигурности. Кнезови, судїе и старѣшїне сеоске и градске, и владоци и господари или сеоски кметови, морали су пазити, да се у нѣиновомъ краю никаква крађа или плѣнъ недогоди; ако бы се власть о нѣиновой немарности увѣрила, то су они казїбни были као и крадльивци и разбойници. Покрађенъ иностранецъ отишао бы къ надлежномъ чиновнику онога мѣста, гдѣ е покрађенъ; оваї

нисте одь г. 983 (тако себе назывлю поправительи Несторове хронике, кои много има): али тамо е рѣчь о жертвама, кое су се боговима по побѣди надъ Яджвигма, неславенскимъ народомъ, приносили, кодь коп е, као и кодь Литванаца, оваї грозный обычаї владао. Владимиру, кои е у найстарїя времена многобожтво у Русїи разпространїо, могао е оваї обычаї у иностраномъ поганству допасти се, и онъ по навади Яджвигма жертве приносити. У осталомъ кодь исты хрониста не находи се никаквогъ сугласа у изразима, што цѣлу церемонїю у сумню доводи. Кральдворскїй рукописъ напомињѣ, да се жребало, кои не одь заробльнїка боговима жертванъ быти: софїнскїй временикъ каже, да су се старѣшїне и бояри савѣтовали, да се н ѣинова дѣца жребаю, кои бы се боговима на жертву принела. Али ко то вѣровати може, да се такова свѣрѣность на своїой дѣци извршити могла, зашто и нашто?

13) Хагекъ III. стр. 533.

14) Сомерсб. I. 897. II. 191. Накїелски 227. О Русїи говори тако названный законъ Владимировъ.

15) „И по всехъ црквахъ да се хране убогїи, како е уписано отъ ктиторь, кто ли ихъ нехранї, онъ митрополитъ, или епископъ, или игумень, да се отлучї сана.“ Законикъ Душановъ §. 13. В. Лѣтописъ 1828, III. 77.

е морало (по §. 70, 75 законика Душановогъ¹⁶) изъ свога цѣпа нѣму штету наплатити, па онда то, што е дао, искати одъ лопова. Будући да у она времена није било гостионица, то су морали жители путницима, а нарочито трговцима, конака давати. Ако бы која община трговцу конакъ одказала, то му е морала штету, ако бы му се каква случайно ту ноћ догодила, накнадити. Трговацъ отишао бы управо къ суди или кнезу, да ову накнаду прими: ако бы му се та овде одбыла, то е ишао цару. Овај му плати накнаду изъ свога цѣпа, па по после иште одъ суди или кнеза. То, о чему ћу садъ говорити, сасвимъ се судара съ онимъ, што самъ горе о значајности илити карактеристики Славена казао. Иностранцацъ имао е право, првога, кога бы на путу срѣо, замолити, да га на какво сигурно мѣсто одведе: вођа опетъ е имао право, иѣга првоме другоме, кога бы нашао, предати, да га далъ води, и тако далъ, докъ онъ небы до желъ свое дошао. Ако бы когодъ ово одрицао, то е было не само онъ, него и сва нѣгова община казниѣна. Осимъ тога властели изъ сусѣдны села (краишчи земли) и краиштници,

6) „Повелѣнїе цареве в: по всей земли и по градовихъ, и по жупахъ и краишчахъ гусара и тата да иѣтъ ни у чѣмъ предѣлу. И снѣмъ образомъ да се украси татба и гусарство. У комъ се село наѣе татъ, или гусаръ, то село да се распе, а гусаръ да се обѣси стрѣлаваъ, а татъ да се осѣлши, а господаръ тога села да се доведе свезанъ предъ цара, да плати все, што е учинио татъ и гусаръ отисрва и паки да се (на)каже яко татъ и гусаръ. Такожде и кнезови и примисирїе и владалци и престайници и начелници и сумѣ, кои се обретаю по селѣ, и катуни обладающе, ти вси да се (на)кажу образомъ више писанымъ, ако се наѣе у нѣихъ татъ или гусаръ. Ако ли су владалце (на)казали господари, да се та господа (на)кажу како гусаръ и татъ.“ Зак. Душ. § 70. Лѣт. 1828. III. 36.

„Купци, кои приходе поцию на лежнште, ако ихъ неприпусти владалацъ или господаръ села тога, да облегну у село купци; по закону цареву, како в у законнику, ако што изгуби купцацъ, онъи господаръ и владалацъ, и село все да плати, зпнито нису у село пустили.“

„Аще се где случи кому или госту или трговцу или калуђеру, да му што узме гусаръ или татъ, или коя годъ злоба, да иде судиѣмъ и кнеземъ или къ цару, да му плати судиѣ и кнезови, или царъ, што буде изгубилъ, а царъ да иште одъ кезалиѣ и властеле. Бude путъ преданъ, и страже да су, и всакїи гостъ и трговацъ и латинъ, да доходи къ привѣмъ стражамъ, са всемъ, что има и носи, да га прате и стража стражи предае са всемъ. Ако ли се случи что изгубити, да имъ е порота. Вѣровани чловѣци что реку душомъ своимъ да су изгубили, по онимъ поротци то имъ да плати кезалиѣ и страже.“ Душ. Зак. §. 75. Лѣт. 1828. IV. 40.

илити чиновници на граници, имали су јошть едну дужность. Они су обвезани были на граници стражу чувати, да небы пустахиѣ преко нѣ прешли и землю плѣнили; у противномъ случаю морали су изъ свога цѣпа по §. 24. законика цара Душана штету наплатити.¹⁷)

§. 5. И у Русиѣ морали су полицайни и судейски чиновници редъ у народу одржавати, и о явной сигурности старати се. Они су прегледали и артїе илити пасоше.¹⁸) Овде су познати были и чиновници за грађенѣ мостова и градова (городници, мостиникъ). И ови су по „Правди Руской“ стр. 106 и 108 имали отроке¹⁹) као у помоћъ: а законъ е опредѣљавао, колико они имаю плате вући одъ община, гдѣ су мостове и градове градили. У угорски Славена были су особити чиновници, по имену Евриѣ, кои су преступнике хватали.²⁰) У други Славена, и особито у Польской и Слезкой, кадъ се видало, да чиновници у одржаню реда нису доста строги, скопчаване были су свезе, conföderationes, conspirationes.²¹) Као што е познато, овакове свезе понайвише су зато састављане, да се правителство натера, да натрагъ узме оне наредбе, коѣ народу нису по вољи были. —²²)

§. 6. Ово е све, што се о полициѣ стары Славена изпытати могло. — О той самъ нарочито зато говорю, да види свѣтъ, да су и правди наши познавали грађанство и грађанске наредбе, и да мысли онима изъ главе избїемъ, кои држе, да стари Славени никаквы грађански устроениѣ имали нису. Изъ овога узрока одсадъ ћу чешће у овима листовима говорити о различитимъ наредбама и грађанскимъ устроениѣма и законима наши отаца — стары Славена.

М. Поповићъ.

- 17) „Властеле, кои краишча држе, коя войска отъ туду мине, и плѣни землю цареву, паки приде опетъ на ихъ землю: ти властели всегда да плати, преко коѣ државе приде.“ Душ. зак. §. 24. Лѣт. 1828. III. 51.
- 18) Збирка Рум. II. садржи овака писма. О томе споминѣ и уговоръ Игоревъ стр. 113. У старо доба употребљаванъ е био сребрнѣ или златанѣ печатъ, по достојанству путника.
- 19) Отроци были су како у Руса тако и у Срба люди — господари само одъ свога иманя, и нису се могли кудгодъ на другу страну преселити. Оваке поданике Нѣмци зову Hörige, Leibeigene.
- 20) Вѣрбѣцъ (Verböczy) стр. 23.
- 21) Сомерсбергеръ и Ворбѣцъ стр. 132 наводе изъ 15 столеба споменикъ, коѣ то потврђуѣ. Догѣлъ у рукопису има авный споменикъ одъ год. 1352.
- 22) Архїѣановъ кодъ Сомерсберга I 92.